

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 11 September 1910. N°. 1706.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: France aan huis, per drie maanden / 1.20, voor België per jaar / 1.50 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned-Indië per jaar / 2.00 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / -.12. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam. Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentie: van 1 tot 4 regels / 1.20, voor elke regel meer / -.25. Aanvragen en vermelding van Hieldagen / -.12 per regel.

Pro Kiege.

DERDE REEKS. (Zesde gedeelte).
Het Koningschap van Christus en de Wetenschap.

VII.

DE VERBORGENHEDEN. (1)

Gedank, dat gij zijn werk groot maakt, hetwelk de lieden aanschouwen.
Alle menschen zien het aan; de mensch schouwt het van verre.
Zie, God is groot, en wij begripen het niet; er is ook geen onderzoek van het getal zijner jaren.
Job 36 : 24, 25, 26.

Uit den in schets gebrachten stand van zaken vloeit vanzelf voort, dat de mensch zich op allerlei manier geplaatst vindt voor *Verborgenheden*. Tot op zekere hoogte kan men zeggen, dat voor het kind alles nog verborgenheid is, en dat het de ingeschapen dorst naar kennis is, die den mensch onder het opgroeien prikkelt sluiert na sluiert op zij te schuiven, en telkens weer in iets dat eerst voor hem verborgen was, te leeren lezen. Zóó echter is de *verborgenheid* hier niet bedoeld; in ernstigen zin genomen is alleen datgene voor ons een *Verborgenis*, wat de mensch, met de middelen tot onderzoek die hem ten dienste staan, niet alleen nog niet kon uitvinden, maar ook *niet* uitvinden zal. Geheel hiervan onderscheiden is echter datgene, wat slechts *tijdelijk* nog niet tot zijn kennis is gekomen, maar dat hij bij meerdere ontwikkeling helder zal zien. Die twee verwarre men niet. Er is in ons menschelek weten een langzame, gestadige *voortgang*, die maakt dat we allengs te weten komen, wat we eerst niet doorzagen; maar er is ook ons menschelek weten een absolute *grens* gesteld, die we nimmer overschrijden kunnen. Er kan dan van over die grens ons wel kennis toekomen, t. w. door rechtstreekse openbaring, maar voor wat ons menschen aangaat, staan we voor dit ons onbekende terrein machteloos, en al wat tot dit voor ons ontoegankelijk terrein behoort, vormt slaat het rijk der *Verborgenheden*. Een diepe kloof scheidt ons van dit terrein af, en wel van de overzijde kan over die kloof een brug worden gelegd, die gemeenschap zal geven, maar onze rede, ons verstand, ons denken staat voor die kloof, zonder haar op wat manier ook te kunnen overbruggen.

Doch dit heeft niets te maken met de tijdelijke onkunde, die gevolg is van een *niet* weten. Deze onkunde toch kan het gevolg zijn van vele oorzaken. We kunnen persoonlijk nog achterlijk zijn in ontwikkeling; de tijd waarin we leven, kan nog achterlijk zijn in historische ontwikkeling; of ook, er kan over de zaak zelve nog een sluiert liggen, die voortdurend onderzoek uitsluit. Een kind dat spelen leert, kan nog geen wetenschappelijk probleem verstaan. In de dagen onzer vaderen kende men de werking der natuurkrachten nog slechts zeer ten deele. En ook, zo lang Amerika nog niet ontdekt was, kon van een onderzoek naar de Amerikaanse talen geen sprake zijn. Toch hing dit alles slechts aan tijden en gelegenheden. Het kind, straks maar geboren, beheerscht een breed terrein van kennis, waar het eerst niet bij kon. Toen eenmaal de stroom in haar werking ontdekt was, ging de toepassing hiervan op 't leven van zelf voort. En zoo ook, nadat Columbus eenmaal Amerika gevonden had, ontstuurde zich de nieuwe wereld van zelf. Toch raakt dit alles nog in het minst de *Verborgenheden* niet, het heeft alleen betrekking op het aanvankelijk en tijdelijk *niet* gekende. Nu is vooral in de laatste drie eeuwen de voortgang in kennis op dit kenbare terrein, in klimmende mate zelfs, zeer groot geweest. Ook hier waren de eerste beginselen het moeilijkst, en hoe verder men kwam, hoe gemakkelijker de uitbreiding van onze kennis almeer werd. Het leggen van het fundament was ook hier het bezwaarlijkst, en vooral het geven van vastheid aan dit fundament onzer kennis eischte de uiterste inspanning en stelde gedurig teleur. Maar toen dan ook eindelijk het vastleggen van dit fundament onzer kennis gelukt was, ging het doen verrijzen van de muren op dezen deugdelijken grondslag wonderbaar snel. Nog steeds bouwt men daaraan voort. Wat eerst een werkloosheid bij den bouw was, is thans reeds een in de wolken zich verheffend gebouw van tal van verdiepingen geworden. Niets staat thans meer aan het voortbouwen in den weg. Alle gereedschap en grondstof ligt gereed. Aan het bouwplan behoort niets meer veranderd te worden. Men bouwt aan dezen reuzenbouw

van alle zijden te gelijk, en doet het in onderling overleg. Zoo gaat 't voort en voort bijna van jaar tot jaar. De ééne verrassende ontdekking is niet gedaan, of reeds de tweede wordt aangekondigd. Dit prikkelt den ondernemingsgeest. Dit verhoogt den durf van den levensmoed. Mensen spannen zich in geijkte vroeger nooit. Het goud wordt er bergenhoog voor opgestapeld. De wereld is niet meer in loketten ingedeeld, maar door de stuwkracht van stoom en electriciteit één geworden. De eerste provinciale actie is nationaal, thans de nationale actie tot een wereldactie geworden. Bijna ieder weet thans wat vroeger niemand wist. De algemeene gedachtenkring breidt zich uit. Gedurig worden nieuwe terreinen in het algemeene wereldleven opgenomen. De menscheit als *menscheit* is zooveel rijker in kennis dan vroeger geworden. Op het uitdelen van die verkregen kennis onder de groote menigte heeft men zich toegelegd met een ijver, die eiken hinderpaal voor de algemeene ontwikkeling uit den weg ruimde. Onze menschelek kennis van thans overschaduwde alle kennis van vroeger eeuwen. En nog is het einde er niet. Dit proces gaat voort en voort, en als ook deze twintigste eeuw zal volcind zijn, zal, naar men nu reeds profeteeren kan, het veld onzer kennis en de nauwkeurigheid van onze kennis allicht nogmaals verdubbeld zijn.

Doch al deze kennis heeft met de kennis der *Verborgenheden* niets uitstaande. Dit gestadig toenemen in praktische kennis is uitsluitend een gevolg van onzen menscheleken aanleg. We zijn niet op eenmaal in het licht geplaatst, maar waren er op aangelegd, om trede voor trede steeds hooger te klimmen. Gelijkt het kind begint met hulpeloos waken, dat dan loopen leert, allengs knaapt wordt, zoo opgroeit tot de jongelingsjaren, eindelijk man wordt, en nu eerst als man zich in zijn volle kracht ontwikkelt, zoo ook is het met ons geslacht gegaan. We waren niet op eens waar we zijn moesten, maar ontwikkelden ons in den loop der eeuwen uiterst langzaam. We gingen vooruit, maar ongemerkt en niet dan na reusachtige inspanning. Het ééne geslacht dat ging, liet zijn erfenis achter aan het geslacht dat daarna kwam, en zoo zijn we van eeuw tot eeuw, van geslacht tot geslacht, gestadig vooruit gekomen. Het geslacht dat kwam, stond op de schouders van het geslacht dat wegstierf. Het was een uit de vlakte opstijgen naar den bergrug eerst, en van den bergrug allengs naar den bergtop, en hoe hooger men kwam, hoe meer de gezichtseinder zich verbreedde. Dit veruimen van den gezichtseinder breidde van zelf ook de vatbaarheid uit om zijn blik te bepalen. Zoo ging het al *erendo*. Steeds bleef *erendo* de leuze. Nauwelijks was de ééne bergtop bereikt, of daarachter bleek zich nog een hoogere bergtop te verheffen, en met een moed, die alles aandurfte, wedijverde het alles onder elkander om 't eerst dien weer hooger op te bereiken.

Doch dit alles gold het veld van kennis dat van meetaf voor ons open lag, en *bestemd* was om allengs door den mensch ontdekt te worden. Hoe ver de grenzen van dit kenbare terrein zich uitbreiden, is nog door niemand te bepalen. De ééne ontdekking roept de andere. En steeds nog gaan we op den weg der kennis, thans zelfs met reusachtigen vooruit. Slechts dit blijkt steeds duidelijker, dat dit brede gebied van het kenbare naar alle zijden moet uitloopen op een geheel in nevelen gehuld gebied, waarvan de kenner nu reeds voelt, dat het zich principieel, dat het zich voor altoos aan onze uit eigen kracht verkregen menscheleke kennis onttrekt. Juist de groote voortgang in de kennis van het zichtbare en tastbare stelt dit in steeds helderder licht. Toen in vroeger eeuw ook onze kennis van het zichtbare nog zoo alleszins gebrekkig was, voelde men het diepgaand onderscheid niet tusschen het kenbare en het onkenbare. Men was gewoon halve kennis voor lief te nemen. Halve kennis van het zienlijke en halve kennis van het onzienlijke; en werd zich juist daardoor van de diepgaande kloof niet bewust, die tusschen de kennis van het kenbare en de kennis van het onkenbare gaapt. Thans echter, nu de kennis van het natuurlijke, zichtbare leven een zoo hoog mate van nauwkeurigheid en zekerheid heeft bereikt, ziet men die diepe kloof gapen op elk terrein. Voor wat als *wetenschap* zal gelden, vraagt men thans stipte nauwkeurigheid, juist daarin onderling verband, zekerheid en vastheid, en naarmate men er in slaagt om zijn wetenschap in de sfeer van het natuurlijk leven steeds stipt aan dien hooggestelden eisch te doen beantwoorden, ziet men te klaarder zijn onvermogen in, om in de sfeer van het onzien-

lijke, dat achter het zienlijke ligt, in te dringen. Wel waagt men zich hier aan gissingen, aan vermoedens, aan veronderstellingen, en vormt zich een reeks van denkbeelden, maar telkens voelt men hier opnieuw, hoe dit alles juist het wetenschappelijk karakter blijft ontberen, zekerheid en vastheid mist, en nooit met overtuigende kracht ook aan den onwillige door strikt bewijs kan worden opgelegd. Men voelt, erkent en spreekt uit, dat wat men onze wetenschap noemt, in dit rijk der onzienlijke dingen niet kan binnendringen. Men ziet in, en geeft toe, dat deze beide sferen van ons aanzijn een geheel verschillend karakter dragen. En hoe machtig ook de voortgang is, die op het gebied van het natuurlijk leven telkens opnieuw mag constateerd worden, toch blijft men steeds oprechter, dat die andere sfeer van het onzienlijke aan onze kennisgeving ten eenenmale ontgaat, en dat we hier alzo staan voor een geheel ander rijk, voor het rijk der *Verborgenheden*.

Trotsch en hoogmoedigheid heeft toen de nieuwe wetenschap in haar zelfbeelding tegen die sfeer van de *Verborgenheden* haar *Ignorabimus* uitgeroepen. Ze moest wel erkennen, dat er onder den diepsten grond der dingen nog een diepere diepte gaapte, die geen ooren pellen kon, ja, waarin we zelfs ons dieplood niet kunnen doen wegzinken; maar, zoo betuigde zij, met die diepere diepte in ons leven hebben we ook niet van nood. Die valt buiten onzen gezichtskring, behoort niet tot de sfeer van onze menscheleke kennis. Daarom hebben we ons dus niet met haar in te laten. Die diepere grond gaat ons niet aan. Op haar onderzoek is ons menschelek weten niet aangelegd. We zien dus eens een goed af van elke poging om er in door te dringen. *Ignorabimus*, d. w. z. we zullen er niet aan doen, en we zullen er ons niet op laten, en we zullen te werk gaan, alsof die sfeer van het *Verborgene* niet bestond. Die sfeer ging ons niet aan. Het was den man der wetenschap, onwaardig om er zich mee in te laten. Het voegde den man der wetenschap niet den sluiert, die over dat rijk der onzienlijke dingen hing, op zij te schuiven. Eer integendeel was het eisch van echte wetenschap, om diesen sluiert te voete toe uit te spreiden. Geen reet mocht meer openblijven. Geen inzicht mocht ons meer gegend worden. En de leuze werd: „We zullen aan onze wetenschap arbeiden alsof die sfeer van het *Verborgene* niet bestaat“.

Zoo verzonk de wetenschap in puur materialisme. De stof, die kende men. De krachten die op de stof werkten, kon men nagaan, en die zou men steeds beter en juistere pogen te leeren kennen. Maar daar zou 't dan ook bij blijven. Verder kon men niet. Verder ging men niet, want verder wilde men niet. En waagde één het zijn schreden derwaarts te richten, dan riep men hem in koor terug, en bevoor hem terug te komen. Het eerste, het paste den man van wetenschap niet, in dit onbekende land te verdolen. De *stoffelijke* wereld moest ons genoeg zijn. Die wereld kon men door en door kennen. Meer dan de kennis van die *stoffelijke* wereld had de mensch niet van nood.

Maar toch bevredigde dit niet. Althans een vraag was en bleef er, de vraag naar den oorsprong der dingen, die zich telkens weer opdroeg, en waarop de *stoffelijke* wereld zelf het antwoord steeds schuldig bleef. Men zwoor wel bij zijn *Ignorabimus*, maar had er toch eigenlijk geen vrede mee, en door niets kwam die innerlijke onvrede helder in het licht, dan door den jubel waarmee in heel deze wetenschappelijke wereld de vondst van Darwin, zijn *Evoluties* stelsel, begroet werd. Nu was men er. Nu hield ook die tergende vraag naar den oorsprong der dingen almeer op een vraag te zijn. Uit de ondenkbare diepten van de cellen, die alle organisch leven saamstellen, zou vanzelf elk organisme allengs zijn opgebouwd. Dit organisch leven, eerst uiterst onvolkomen, zou door keuze en strijd om 't aanzijn (struggle for life) allengs tot hooger organisch leven ontwikkeld zijn. Ten slotte zou de rijker plant tot aanzijn zijn gekomen. Uit dit leven van de plant zou zich het leven eerst der kleine, toen der groote dieren ontwikkeld hebben, en uit die dierenwereld zou zich allengs een nog volkomener wezen hebben afgezonderd, dat den eernaam van *mensch* droeg. Zoo dacht men dat men er was. Het diepste, het alomvattend mysterie van den oorsprong van het leven was nu ontrafdeeld. Voor niets stond men meer. Het rijk der *Verborgenheden* was binnen het rijk der natuurkunde getrokken. En tegenover de belijgende gemeente die nog steeds haar: „In den beginne schiep God den hemel en

de aarde“, uitjubelde, waande men thans zijn eigen Evangelie gevonden te hebben. Niet God had hemel en aarde geschapen, maar hemel en aarde, en al wat op die wereld zich bewoog, was vanzelf uit de grondstoffen van het heelal opgebouwd. Was het dan te verwonderen, dat er een twintig jaren in deze grootsche en machtige zelfbeelding doorleefd zijn, en dat men metterdaad waande het groote levensraadsel te hebben opgelost, en in de materie zelve de verklaring van het mysterie des levens gevonden te hebben.

Doch langer duurde het dan ook niet. Reeds nu wordt de onvolledigheid van de *Evolutieleer* almeer ingezien. De moeilijkheid, het mysterie was slechts verplaatst en allermint tot oplossing gekomen. Indien dan al in de oorspronkelijke stoffeëles de drang aanwezig was, om zich op de aangegeven wijze te verbinden, saam te worstelen en onder die worsteling om 't leven, zich allengs te volmaken, dan bleef toch altoos nog de vraag onbeantwoord, hoe die drang, hoe die wijze van proces, in die allerleedste, eerste, oorspronkelijke stoffeëles was ingekomen. Was dit alles oorspronkelijk in die stoffeëles ingelid, dan moest er toch een verborgen macht zijn, die deze stoffeëles met die hooge eigenschappen in het aanzijn riep. Had God dit gedaan, dan was men weer in het rijk der *Verborgenheden* terug. En zoo hierbij van God niet mocht gesproken worden, vanwaar waren die stoffeëles, en vanwaar waren in die stoffeëles die drang en die leiding bij het wordingsproces dan? Ook die vondst stelde daarom al spoedig teleur. Zoo ver de heugenis terugging, waren de dieren, waren de menschen wat ze nu waren, en elke poging om de ontbrekende verbindingsleden (the missing links) te vinden, liep op niets uit. Niet allee erkenden dit, maar toch het gevoel van wie het erkenden, nam steeds toe. De onvolledigheid, die men waande overwonnen te hebben, keerde terug, en weer kwam de neiging op om het bestaan van een rijk van *Verborgenheden* aan te nemen. Het had niet gebaat, of men den sluiert, die over dat rijk hing, al ten voete toer liet. Wat daarachter lag, kon men toch niet vergeten. De mannen van wetenschap waren toch ook menschen, menschen met menscheleke behoeften, en juist aan die behoeften werd noch door het *Ignorabimus*, noch door de *Evolutieleer* voldaan. Men socht iets hoogers, iets heiligers. En men kon het niet langer weerspreken, dat de geestelijke wereld tegenover de *stoffelijke* wereld een eigen bestaansrecht doet gelden, ja, doet gelden in het hart zelf van de mannen die zich *con amore* aan het onderzoek der *stoffelijke* wereld wieden.

De vereering der *Kunst* had een tijdlang deze innerlijke behoefte van het menschelek hart tot zwijgen gebracht. De kunst liet op geen punt de *stoffelijke* wereld los. Ze gebruikte penseel en kleur, keel en snaar, brons en marmer, papier en pen, maar al tooverde ze uit het *stoffelijke*, wat ze tooverde droeg toch een hooger, een geestelijke karakter. Verbleef hart en zinnen, sprak van scheppende genieën. En had ook dit, dat ze tevens het geestelijke streelde. Er ademt in de kunst zelfs een religieuze trek. De kunstenaar en de materialist zijn twee antipoden. En zoo verklaart het zich, dat ons innerlijk leven, dat aan heiliger religie ontzoon, in de kunst een vergoeding zocht voor wat het verloor, en ten deele althans in de kunst dan ook een bevrediging van zijn behoefte vond.

Maar juist op het terrein der wetenschap gaf de kunst het minst bevrediging. Wel staat ook de kunst met de *gedachte* in verband, maar toch is ze nooit uit de gedachte, uit het denken, uit de rede. Ze speelt er om heen, maar beweegt zich steeds op haar eigen vleugelen. En juist dit maakt, dat de man der wetenschap, hoe hoog hij ook de kunst mocht eeren, er zich toch nooit door in slaap laat wiegen. Veeleer komt ook de kunst uit het rijk der *Verborgenheden* in onze *stoffelijke* wereld binnendringen, en stelt hier de klimmende vraag, in welke verhouding de man van wetenschap zich tegenover dit rijk der *Verborgenheden* te plaatsen heeft.

En toen heeft men zich eindelijk in de armen van de *Theosophie* geworpen. Eerst deed dit slechts een enkele, allengs nam hun aantal toe, en nu reeds is de *Theosophie* een macht in het leven geworden, zoo zelfs, dat geschrift na geschrift tot aanprijzing van de *Theosophie* de pers verlaat. De *Buddhist* in Indië hoorde dit, en kwam op ons toe, om ons zijn aloude droomerijen aan te bevelen. Daar in het verre Indië had men van oudsher het tegen de *Verborgenheden* aangedurfd, en in steeds rijker vorm geboden wat menscheleke verprijning omtrent dit rijk der *Verborgenheden* zich in beeld weet te brengen. In Indië had men geen *Bijzondere Openbaring*,

men had er, *Pantheïstisch*, niets dan den drang van het eigen hart, den eigen geest, en de eigen vernining, en heeft toen met behulp van deze pure menscheleke gegevens zich een ideale wereld voor den geest getooverd. Zoo nu ook hebben onze *Theosophen* geen *Bijzondere Openbaring*, of verwerpen althans haar absoluut karakter, en zoo vinden ook zij zich, evenals de oude Indiërs, aan eigen geestesdrang en bespiegeling overgelaten, vanzelf geheel terug in diereifde wereld van gedachten, waarin Indië eens is ondergegaan.

Zoo krijgt dwaling na dwaling macht over de geesten. Men kan het rijk der *Verborgenheden* niet immer terugdringen. Met steeds vaster greep houdt het de geesten onrustig. Op het ééne voor, het andere na werpt men zich nu, om rust voor zijn peizzen te vinden. En dit proces gaat door, en moet doorgaan, tot de afgematte ziel ten slotte weer bij den Christus Gods om hulpe komt. Maar dit is althans het voordeel van dezen zwartocht der geesten in het *Ignorabimus*, in de *Evolutie*, in de *Kunst* en in de *Theosophie*, dat het bestaan van het rijk der *Verborgenheden* er zich steeds machtiger door aan het menschelek bewustzijn opdringt, en de vraag wie er ons den toegang tot ontsluiten zal, tot de levensvraag onzer eeuw stempelt.

Dit rijk der *Verborgenheden* nu begint reeds in de *stoffelijke* wereld zelve. Het is zoo als Elihu het Job aanzegde. Niet alleen Gods wezen, en Gods gedingen, en Gods raad zijn voor ons verborgen, maar zijn *verborgenheid is tot in zijn werken*.

„Alle menschen, zoo betuigt Elihu, zien dit werk des Heeren aan, maar de mensch ziet het werk Gods ook in de natuur *als van verre*“.

Wat ge van nabij ziet, ontdekt zich voor u, maar wat ge slechts van verre ziet, blijft in eigenlijk bestand voor u verborgen.

Zoo staan we dan ook tegenover het *werk* Gods in de natuur altoos *van verre*. Vandaar steeds bij vernieuwing ook onder ons de uitroep, die eens van Elihu's lippen aan Job in de ooren klom: „De mensch beziet het werk Gods slechts van verre“. En dan voelen we het zelf, God is groot en wij begrijpen Hem niet. Zijn *verborgenheid* kleeft tot zelfs aan zijn werk.

„De wasdom des lichaams naar de werking van een tegelijk deel in zijn maat.“

Uit welken het gehele lichaam, bekwameleis samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebereiding, naar de werking van een tegelijk deel in zijn mate, den wasdom des lichaams bekamt, tot zijns zelfs opbouw in de liede.
Ephes. 4 : 16.

Weet ge u in Christus ingelijfd? Zegt uw eigen levensbeef u, dat ge in het lichaam van Christus een eigen lid zijt? En wordt ge, als lid van dat lichaam, medelidend door Hem als nu Hoofd bestuurd, geleid en in actie gezet?

Bega toch niet de fort, om in dit alles slechts overdachtelijke taal, niets dan beelddruk te zien. Natuurlijk op zichzelf moet al 't geestelijke wel in beelddruk zich uiteten, omdat heel onze taal ontleend is aan de *zienlijke* wereld. Christus beteekent de *Grasid*, een naam aan de zalving der koningen ontleend. Maar al duidt deze hoogheilige naam bij Jesus niet op een zalving met olie, soudat ze in zo verre beelddruk is, heilgeen wat deze naam uitdrukt, is er niets minder wezenlijk om. Ja, hij geen vorst op aarde is ook de zalving met olie zoo wezenlijk geweest, als de geestelijke zalving die Christus ontvangen had van den Vader.

Ook dit in zijn in het Lichaam van Christus moet dus ook voor u in de sfeer van het verborgen, geestelijk leven een *feit* zijn. Een engel die naar u uitriet, moet u in dit Lichaam vinden, en in dit Lichaam op uw plaats, zoo als ge als lid of cel daarin hoort en uw lichte hebt uit te richten.

Wij spreken ook wel van het *religieus* of lever nog met het Franse woord van een *corps*. Een *musek-corps* heet dan een bijeenvoeging van spelers, die saam éénzelfde reeks stukken uitvoeren. Zelfs spreken we van officiers *corps*, professoren *corps* en soorel meer, om de gesamenlijke personen aan te geven, die zekere eenheid vormen. In nog zwakker toon spreken we ook wel van *corporate*. En zoo zijn ook de leden van een plaatselijke kerk wel *leden*, lidmaten van het lichaam der kerk genoemd. Altoos weer de beoefte, om als er *zelen* zijn, die toch saam een eenheid vormen, om hen allen saam één naam te geven. En dan sprak het bijna vanzelf, dat men in alle land op het woord *lichaam* viel, omdat in niets zoo wonderbaar schoon als in het menschelek *lichaam*, de saamvoeging van een groote verscheidenheid tot één harmonisch geheel gegeven is. Het lag dan ook voor de hand, dat de